

ANNE FONTAINE

“*LES INNOCENTES* is een menselijk en spiritueel avontuur”

“In Polen zelf kenden ze het verhaal over de oorlogsmisdaden tegen kloosterzusters niet. Door de jaren heen was het vergeten, weggedrukt. Toen ik in Polen was, dacht ik dat toch enkele mensen op de hoogte moesten zijn.” Zo begint de Franse cineaste Anne Fontaine haar verhaal over haar jongste film, het hartverscheurende *LES INNOCENTES*. – **FREDDY SARTOR**

FILMMAGIE: Wat is precies de link tussen de historische feiten en de film?

ANNE FONTAINE: De reële feiten zijn heel klinisch. Ze zijn gebaseerd op het verhaal van Madeleine Pauliac, de jonge Franse dokter die op een hulppost van het Rode Kruis in Warschau werkte. Het was het idee van haar neef om de naakte feiten in een medisch tijdschrift te publiceren, ook de ontmoeting met de zusters die zwanger werden door de verkrachtingen van Sovjetsoldaten. Er was dus geen psychologie, niets over hoe het verder ging met de zusters, alleen maar een medisch verslag. De dokter is zeven maanden na de feiten met een ambulance om het leven gekomen in een auto-ongeval in Polen. Ook het laatste deel van de film, de epiloog, is echt gebeurd, maar in een ander klooster. Al de rest is bedacht en geïnterpreteerd: de relatie met de zusters, hoe de dokter gaandeweg hun vertrouwen wint ... Uiteraard heb ik research gedaan, samen met een Poolse historicus, al kenden ze in Polen zelf het verhaal niet eens. Vreemd, want ook in andere regio's, zoals in Silezië aan de grens met Duitsland, zijn zusters verkracht, vermoord en werden hun baby's geaborteerd.

Je hebt niet alleen het hele verhaal maar ook nog eens alle personages moeten bedenken?

A. FONTAINE: De neef van Madeleine Pauliac had samen met twee scenaristen een eerste *draft* geschreven, toen mijn producenten op het project zijn gestuit en ze aan mij dachten om het te verfilmen. Ik was verbaasd dat een verhaal over verkrachte nonnen in het Polen van 1945 bij mij terechtkwam. Onmiddellijk trok het sterke gegeven erachter me aan. Beetje bij beetje diepten we het uit en intensifieerden we het. Tegelijk hebben we de relatie tussen de niet-gelovige dokter en de jonge zuster nog meer diepgang gegeven.

RECHTS: DE JONGE ARTS MATHILDE (LOU DE LAËGE)

Precies omdat hun wegen zich kruisen en er zo een soort van verlichting ontstaat. Er was een basis, de rest was het werk van de dramaturgie.

En hoe heb je vervolgens dat historische verhaal boeiend weten te maken voor toeschouwers vandaag?

A. FONTAINE: We vroegen ons af hoe we een film konden maken die niet louter een reconstructie was van de feiten, maar toch voldoende sober om tijdloos te zijn. Het verhaal blijft actueel. In alle landen waar oorlog is, of het nu in de Balkan is of in Afrika – overal speelt zich hetzelfde af: vrouwen worden verkracht, ook kloosterzusters ... Verkrachting is een oorlogswapen. Wie naar de film kijkt kan niet zeggen: “O, dat was in 1945!” Ook in de kloosters is er niet veel veranderd: niet de manier van doen, of

de kleren die de zusters er dragen. Verder blijft de spanning tussen niet-gelovigen en gelovigen actueel. Wat ik heb geprobeerd te vermijden is de anekdote. Op het vlak van regie ben ik sober gebleven. Ik heb me op het innerlijke geconcentreerd, op de menselijke complexiteit, want het is een onderwerp waarbij vlug een karikatuur van de personages kan worden gemaakt. Daar heb ik voor gewaakt. De film doet het momenteel zeer goed in de bioscoop in Frankrijk. Daaruit kan je afleiden dat de film het over iets universeels heeft.

Het verhaal wordt verteld vanuit het personage van Mathilde, de jonge arts.

A. FONTAINE: Het klooster bevindt zich midden in een woud, en de zusters zijn op zichzelf aangewezen. Wanneer de arts daar naar binnen

gaat, vraag je je als toeschouwer af wat er zal gebeuren. LES INNOCENTES is ook een film over een heilzame en positieve transgressie. De arts is allesbehalve volgzaam wanneer ze 's nachts met een ambulance het woud doorkruist, waar op dat moment nog Russische soldaten zitten. Ook de jonge zuster Maria zet haar relatie met moeder-overste op het spel door hulp van buitenaf in te roepen.

Het is van belang dat het verhaal wordt verteld vanuit Mathildes standpunt, want de toeschouwer behoort net zoals zij niet tot de kloostergemeenschap. Gaandeweg ontdekken we dat niet één zuster zwanger is, maar twee, drie ... Een verbijsterende situatie. Het was interessant om het personage van Mathilde te creëren om zo in de kloostergemeenschap te kunnen binnendringen. Zelf ben ik op retraite gegaan om een en ander van binnenuit te begrijpen, om die spiritualiteit te kunnen vatten en om een balans te vinden in de relatie tussen contemplatie en dramaturgie. Dat heeft me enorm geholpen. Ik heb prachtige mensen ontmoet en zo heb ik mijn onderwerp over het moederschap verdiept. Hoe dat heeft ingegrepen in het persoonlijke verhaal van elk van de zusters. Ze hebben immers het moederschap afgezworen toen ze hun belofte van kuisheid hebben afgelegd. Zo werd LES INNOCENTES een menselijk en spiritueel avontuur.

Hoe heb je het personage gereconstrueerd van moeder-overste, de abdis van het benedictijnenklooster?

A. FONTAINE: Tijdens het schrijven van het scenario en het lezen van religieuze teksten heb ik beetje bij beetje aangevoeld wat zij heeft meegemaakt – het was geen kwestie van haar al dan niet vergiffenis te schenken, het was geen kwestie van moraal, wel van menselijke complexiteit tegenover een onbegrijpelijke situatie. De beslissing van moeder-overste mag dan verschrikkelijk zijn, ze neemt die niet uit slechtheid. We hebben toen deze woorden gevonden: *“Je me suis perdue pour vous sauver”*.

De eerste scène die ik heb opgenomen met moeder-overste was het moment dat ze God om hulp vraagt. Door die broosheid had ze tranen in de ogen, maar ze weent niet. Dat we net met deze scène begonnen zijn, heeft de actrice heel erg geholpen. Het was verrassend om te zien dat ze tranen in haar ogen had en aan God vroeg om haar te helpen in haar taak die zo immens was. Dat is passionele cinema: karakters tot leven brengen in al hun menselijke complexiteit. Je weet nooit of het werkt, want het is een zeer fragiel gegeven. Net zoals het geloof.

Kan je moeder-overste begrijpen?

A. FONTAINE: Ik heb in elk geval geprobeerd haar redenen – cinematografisch – te begrijpen, door inzicht te geven in haar psychische en morele route. Zo wil ik de toeschouwer laten beseffen dat wat ze doet niet verschrikkelijk is. Je mag

“We vroegen ons af hoe we een film konden maken die niet louter een reconstructie was, maar voldoende sober om tijdloos te zijn. Het verhaal is actueel”

ANNE FONTAINE

de tijdsperiode niet vergeten. Ze was in de waan dat alle mogelijkheden aan de Voorzienigheid overlaten het minst desastreus zou zijn. En tegelijkertijd zie je dat ze lijdt. Het was belangrijk dat ze menselijk bleef, wat moeilijk was om te schrijven. Het wordt al vlug karikaturaal.

Jazeker, want voor katholieken is het leven heilig.

A. FONTAINE: Uiteraard. Daarom spreek ik van een waan – in strijd met een bepaalde manier van leven: het dogma, de angst voor de openlijke schande, de angst om te worden gedood – op bepaalde plekken werden zwangere zusters omgebracht. Moeder-overste neemt haar beslissingen alleen, en een oplossing die tegen haar opleiding ingaat lijkt haar de minst slechte, maar ze vergist zich. Het is belangrijk voor de film om een personage zoals zij te hebben.

Dé vraag die de toeschouwer zich zal stellen is: hoe kan je blijven geloven wanneer je zulke verschrikkelijke dingen hebt meegemaakt?

A. FONTAINE: Dat zegt veel over de broosheid van het geloof. Daarom zegt zuster Maria: “Geloven? Dat bestaat elke dag uit 24 uur twijfel en één minuut hoop.” Wanneer je zelf niet christelijk bent, vraag je je af hoe dat kan, maar dan geloof je misschien op een andere manier. Wat mij interesseerde waren die verschillende kanten van het geloof: geloven in wat je doet, geloven in het leven, geloof hechten aan een religie. Vandaag is er een tendens die stelt dat dat niet compatibel is.

In de film is er sprake van solidariteit onder de vrouwen dankzij hun geloof, hoewel ze daar allemaal zitten om de meest uiteenlopende redenen. Wat ze wel gemeen hebben, is een drang naar liefde, zo sterk dat het gewone leven daar geen antwoord op heeft. Zo heb ik een

Belgische priester geïnterviewd die vroeger politiecommissaris was. Hij had geen religieuze opvoeding gehad, maar op zijn 35ste is hij een kerk binnengestapt en zich vragen beginnen te stellen. Daar heeft hij het geloof gevonden.

Door wie of wat heb je je visueel laten inspireren?

A. FONTAINE: Door schilderijen van onder anderen Georges de la Tour, oorlogsfoto's, en films, zoals *Thérèse* van Alain Cavalier voor het licht, die heel andere manier waarop hij een ge-laat belicht, films van Jane Campion (*The Piano*) enzoverder. Samen met mijn DOP Caroline Champetier heb ik nog naar andere religieuze films gekeken, gewoon uit nieuwsgierigheid, zoals *Des hommes et des dieux*. Het was niet hetzelfde onderwerp, bijgevolg kon je niet dezelfde esthetiek aanwenden.

Ook naar 'La Religieuse' van Jacques Rivette?

A. FONTAINE: O, maar die is verouderd. Heb je de film recent nog teruggezien? De film die me persoonlijk het meest heeft geraakt was *Les Anges du péché* van Robert Bresson. Het was zijn eerste film, met dialogen van Georges Bernanos. Het was puur conceptuele cinema, zonder decor. Die film is nog altijd even modern. Op dat vlak hebben we hard geprobeerd om het mooi te maken – niettegenstaande de hardheid van het onderwerp – zonder esthetiserend te zijn. *On est dans les tableaux vivantes, pas dans les tableaux peintures*. Dat is de moeilijkheid. Veel heb ik te danken aan de actrices die ik had: subliem, met een interessante gelaatsexpressie. Vaak had ik de indruk dat de Poolse actrices echte zusters waren, zo hard gingen ze op in hun rol.

Opvallend dat je voor je hoofdrol een jonge Française hebt gecast: Lou de Laâge.

A. FONTAINE: Haar gezicht is gemaakt voor cinema: haar ogen en mond zijn zeer expressief, en ze straalt een zeker mysterie uit. Ze is mooi, maar niet op een banale manier. En ze is intelligent. De keuze voor Lou was niet zonder risico, want ze had altijd kinderrollen gespeeld. Maar ik voelde dat haar frisheid en jeugdigheid de film ten goede zouden komen.

Wat is de rol geweest van priester Jean-Pierre Longeat, een van je raadgevers?

A. FONTAINE: Ik heb hem ontmoet tijdens mijn eerste retraite. Hij heeft me geholpen bij mijn keuze van de Latijnse gezangen en om een waarheidsgetrouw beeld op te roepen. Ik heb de film samen met Longeat aan 300 religieuzen in het Vaticaan laten zien. Ze reageerden verbijsterd omdat we het gemeenschapsleven zo authentiek hadden opgeroepen. Een bisschop zei na afloop dat de film voor de Kerk zeer therapeutisch zou zijn. Ik had het geluk dat ik Longeat heb leren

kennen, hij heeft geholpen om de details echt te houden, om niet in clichés te vervallen. Ik zal waarschijnlijk ook voor volgende films een beroep op hem doen. Boeiend om een kijk te hebben van iemand die niet in het vak zit. Hij wordt mijn spirituele coach.

De film begint in het klooster, met de zusters die als koor een gregoriaans lied zingen. Hoe belangrijk is de muziek?

A. FONTAINE: Eigenlijk is er weinig originele muziek in de film. In het begin alleen de gezangen en het geluid van de sneeuw, het woud, de wind ... Dan is er een beetje filmmuziek, muziek van Rossini, de Latijnse gezangen. Die muzikale constructie heb ik met Longeat gemaakt. Hij is niet alleen priester, maar ook musicus. Mijn vader was dan weer organist in de kathedraal van Lissabon. Hij had een koor; ik heb mijn hele leven gregoriaanse gezangen gehoord. De gezangen in de film staan symbool voor de tijd: de winter, december, de periode net voor Kerstmis. Dat was belangrijk voor mij. En het religieuze lied wanneer moeder-overste door het woud loopt, is een lied van Hildegard von Bingen.

Je hebt de film bewust in de winter opgenomen. Het winterseizoen verwijst toch vooral ook naar de dood – van de natuur?

A. FONTAINE: In de sneeuw kan je mooi het silhouet van de jonge dokter zien die het woud doorkruist. En dat maakt haar des te moediger. Voor mij moest het winter zijn – voor het contrast met het einde, namelijk de zon die doorbreekt. ✕

Interview – Amsterdam, 1 maart 2016
Transcriptie door Amber Paulus

Voor onze recensie zie *Filmmagie* 662

MATHILDE TE MIDDEN DE ZUSTERS IN HET KLOOSTER